

KALLE PUOLAKKA

Pidättekö Brahmsista vai Paula Koivuniemestä?

Semi Purhonen & työryhmä, *Suomalainen maku. Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen*. Gaudeamus, Helsinki 2014. 461 s.

Suomalainen maku on ansiokas tutkielma suomalaisten suhtautumisesta kulttuurin eri osa-alueisiin klassisesta musiikista kuvataiteisiin ja ruuasta matkusteluun. Kirjan taustalla on Semi Purhosen johtama viiden hengen tutkijaryhmä, johon kuuluu niin nuorempia (Riie Heikkilä, Nina Kahma) kuin varttuneempia (Keijo Rahkonen, Arho Toikka) kotimaisia sosiologian tutkijoita. Mukana on kansainvälisestikin urauurtavaa maun sosiologista tutkimusta tehnyt Jukka Gronow. Joukko selvittelee Pierre Bourdieu'n makusosiologisen käsittearsenaalin – sosiaalinen eriytyminen, kulttuuripääoma, legitiimi ja epälegitiimi maku – avulla, minkälaisia makuja nyky-Suomessa esiintyy.

Bourdieu'n pääteoksena aiheesta pidetään vuonna 1979 ilmestynyttä teosta *La Distinction*, jossa hän esitti tunnetun käsityksensä ihmisten elämäntyylien ja maun hierarkkisesta rakentumisesta. Hänen mukaansa ihmisten maku ja elämäntyyli vastasivat heidän sosiaalista asemaansa ja yhteiskuntaluokkaansa. Bourdieu piti makua vahvana sosiaalisen eriytyksen eli distinktion välineenä, joka rakentaa ja ylläpitää sosiaalisia hierarkioita. Kenen lauluja kuuntelee, se kertoo, mihin sosiaaliseen ryhmään kuuluu.

Suomalainen maku selvittelee, näkykö suomalaisessa maku- ja elämäntyylien kentässä samanlaista sosiaalista eriytymistä kuin mitä tutkimuksen esikuva löysi 1960-luvun Ranskasta. Mikään suora Bourdieu-kopio kirja ei kuitenkaan ole. Se ottaa huomioon Bourdieu'n tutkimuksen kritiikkiä ja laajentaa sitä alueille, joita ranskalainen ei teoksessaan käsitellyt – televisio on

näistä merkittävien. *Suomalainen maku* pohtii mielenkiintoisesti myös niin sanotun maun kaikkiruokaistumisen vaikutusta Bourdieu'n tutkimusotteeseen. Kokonaisuudessaan teos on kuitenkin vahva bourdieulaisen makusosiologian puolustus.

Ei huomattavia yllätyksiä

Tutkimuksen aineistona on kolmelletuhannelle satunnaisotannalla valitulle suomalaiselle lähetetty kysely ja saatujen vastausten pohjalta tehdyt 28 jatkohaastattelua. Vastauksia kyselyyn kertyi 1 328 kappaletta. Tutkimukseen osallistui siis 44,3 prosenttia kyselyn saaneista.

Mitään järin yllättäviä tuloksia vastaukset eivät tarjoa: korkeakulttuurin yleisö on valtaosin korkeasti koulutettua, hyvin suuri joukko ihmisiä suhtautuu vihamielisesti moderniin taiteeseen ja vähiten koulutetut katsovat eniten televisiota. Yksi huomiota herättävä yksityiskohta tutkimuksen tuloksissa on, että noin kuudennes vastaajista ilmoittaa

kuunnelleensa Gustav Mahlerin viidennen sinfonian ja pitäneensä siitä. Vain prosenttiyksikkö enemmän on kuunnellut Britney Spearsin kappaleen ”Oops, I Did it Again” (2000) ja pitänyt siitä. Toivoa herättävää!

Tutkimuksessa esiin nousevat havainnot kulttuurisesta hyväntahtoisuudesta ovat myös mielenkiintoisia. Kulttuurisella hyväntahtoisuudella tarkoitetaan tilannetta, jossa ihminen tunnustaa jonkin kulttuurituotteen arvon, vaikka se ei olisikaan tärkeä osa hänen omaa makuavaruuttaan. Esimerkiksi klassisesta musiikista pitämättömätkin usein pitävät sen harastamista mielekkäänä asiana. Korkeakirjallisuus toimii tästä ilmiöstä vielä parempana esimerkkinä. Ihmiset jatkuvasti valittelevat, etteivät ehdi lukea hienoja kirjoja, ja selittelevät lukemattomuuttaan.

Kuvataiteen kohdalla ei kuitenkaan vaikuttaisi esiintyvän samanlaista hyväntahtoisuutta. Kun Picasso ei puhuttele, niin sitä ei tarvitse sen enempää selitellä. Moni korkeasti koulutettu kyllä pitää modernista taiteesta, mutta varsinkin uudemmista avantgarde- ja performanssitaiteen muodoista heidänkin näyttää olevan vaikea saada oikein mitään irti. Tästäkään asiasta ei silti tunnuta valitettavan. Kirjan huipentavasta graafisesti esitetyistä suomalaisesta makukartasta taas ilmenee, että Akseli Gallen-Kallelan taide on yksi vähiten erottelevista kulttuurisista seikoista. Siitä pitäminen ei siis vielä kerro juuri mitään ihmisen sosiaalisesta asemasta.

Bourdieu ja nyky-Suomi

Kirjoittajien mielestä yksi tutkimuksen merkittävimmistä tuloksista on, että Bourdieu'n maun homolo-

giateesi saa tukea vielä nykypäivän Suomesta: suomalaisten maku näyttäisi siis vastaavan heidän sosiaalista asemaansa, ja klassisen korkeakulttuurin harrastaminen on edelleen keskeinen ylemmän yhteiskuntaluokan alemmista erottava tekijä.

Kirjan yritys asettaa bourdieulainen maun sosiologian kehys suomalaisen kulttuurin päälle tuntuu kuitenkin hieman väkinäiseltä. Alussa Bourdieu'n pääajatukset esitellään hyvin, mutta samassa yhteydessä tulevat latautuneet käsitteet – sosiaalinen statuskilpailu, symbolinen väkivalta, taistelu sosiaalisesta arvovallasta – lässähtävät suomalaisessa kontekstissa. Yksi syy tälle voi olla, että tutkimuksessa ylin sosiaalinen luokka koostuu korkeasti koulutetuista. Legitiimi kulttuurinen maku määrittyy siis suurelta osin tähän ryhmään kuuluvien ihmisten mieltymysten pohjalta. Välillä tähän ihmisryhmään taas viitataan korkeassa asemassa olevina tai peräti yhteiskunnallisena eliittinä.

Sosiologiseen tutkimukseen perehtymättömän lukijan mielessä kuitenkin herää kysymys, mikä näiden ryhmittymien välinen suhde oikein on. Ainakin Suomessa korkeasti koulutettujen samastaminen jonkinlaiseen yhteiskunnan eliittiin tuntuu oudolta. Tutkimuksessa yhteiskunnalliseksi yläluokaksi asetetut ryhmät eivät ole suinkaan yhtenevät, ja jotkin niistä, kuten korkeasti koulutetut, voivat osoittautua toisista näkökulmista hyvinkin heterogeenisiksi. Juuri tällaiset ongelmat suomalaisen yläluokan yksilöimisessä vievät suomalaisessa kontekstissa tehdyltä bourdieulaiselta analyysiltä hieman terää.

Varsinkin kuvataidemakua käsittelevässä luvussa nostetaan esille myös erityinen kulttuurieliitti. Jälleen mieltä jää askarruttamaan, miten tämä luokka suhteutuu korkeasti koulutettujen luokkaan ja mikä rooli tämän ihmisryhmän pitämisellä on legitiimin maun määrittämisessä.

Kirjassa tuodaan esiin, että varsinkin kuvataiteiden tapauksessa kulttuurieliitin maku voi poiketa

merkittävästi korkeasti koulutettujen kulttuurin suurkuluttajien mausta. Kulttuurin kentässä vaikuttaisikin mahdolliselta vetää jakolinja taidemaultaan perinteisempien kulttuurin kuluttajien ja huomattavasti pienemmän kulttuurisen eliitin välille. Tämä linja tulee hyvin esille esimerkiksi Sibeliuksen 150-tapahtuman kaltaisten suurten kulttuurijuhlien yhteydessä: ne saavat laajan joukon maultaan legitiimejä kulttuurin harrastajia liikkeelle, mutta tuntuvat aiheuttavan kulttuurisessa eliitissä lähinnä närästyä. Tämä jos mikä näyttäisi olevan yhteiskunnallista distinktiota. Kulttuurisen eliitin asemasta maun sosiologisessa tutkimuksessa olisikin mielellään luenut lisää.

Mausta ja esteettisestä arvostelmasta

Vaikka kirjassa ei tehdä merkittäviä johtopäätöksiä filosofisessa estetiikassa käytävälle keskustelulle mausta ja esteettisestä arvosta, se kuitenkin tuntuisi yhtyvän Bourdieu'n kannattamaan sosiaaliseen makurelativismiin. Tästä kannasta on hyvä esittää pari kriittistä huomiota.

Kun makuarvostelmien oikeutus sidotaan vahvasti arvioijan sosiaaliseen ryhmittymään, tehdään mahdolltomaksi puhe esimerkiksi jonkin yksittäisen esteettisen arvion pinnallisuudesta tai arvion kehittämisestä ajan myötä. Mielekkään esteettisen arvostelman teorian pitäisi kuitenkin jättää tilaa tällaisille tapauksille. Maun käsitteessä näytetään myös oletettavan, että esteettisesti arvioiva käyttäisi jonkinlaista ihmeellistä sisäistä aistia; esteettiset arvostelmat ja pitämiset ovat tämän erityisen makuainestulosta, joka kuitenkin Bourdieu'n mukaan vaihtelee sosiaaliryhmittäin. Silti viimeaikaisessa estetiikan kirjallisuudessa maun käsitteen on koettu antavan varsin harhaanjohtavan kuvan varsinkin taideteosten esteettisen arvon määrittämisestä.¹

Kirjassa ei myöskään tarpeeksi vahvasti tuoda esiin, että jostakin pitäminen ja jonkin arvioiminen esteettisesti arvokkaaksi ovat viime

kädessä eri asioita. Voin aivan hyvin arvottaa jonkin taideteoksen esteettisesti onnistuneeksi, mutta samalla sanoa, etten pidä siitä². Ja vastaavasti voin pitää jostakin asiasta, vaikka myönnänkin sen olevan esteettisesti näkökulmasta heikohkoa³. Tätä on kutsuttu ”syyllisen nautinnon” (*guilty pleasure*) ongelmaksi. Se tulee kirjassa esille muun muassa siinä, että ihmiset häpeävät liialliseksi kokemaansa television katselua. Aineistoa olisi ollut mielenkiintoista käydä läpi laajemminkin syyllisen nautinnon näkökulmasta.

Lukijan paikka suomalaisen maun kartalla

Kirjan tarkka analyysi suomalaisesta makukentästä tarjoaa lukijalle hyvän mahdollisuuden oman paikkansa hahmottamiseen. Pahemmanlaatuinen snobismi taitaa tämän kirjoittajan kohdalla sittenkin kääntyä jonkinasteiseksi korkeakulttuuriseksi kaikkiruokaisuudeksi, jossa maun ydin muodostuu korkeakulttuurin tuotteista, mutta johon kuuluu myös sopivia syrjähyppyjä populaarikulttuurin puolelle.

Suomalainen maku tosin heittää ilmoille mielenkiintoisen kysymyksen, josko tällainen kaikkiruokaisuus olisi nousemassa uudeksi legitiimiksi mauksi perinteisen korkeakulttuurimaun tilalle. Kirjoittajien näkökulmasta tämä muutos ei aseta bourdieulaista distinktioajatusta kyseenalaiseksi. Kaikkiruokainen maku ja siihen liittyvä moderni, uusille kulttuurisille virtauksille avoin elämäntyyli voi nimittäin hyvin alkaa toimia tärkeänä erottavana tekijänä sosiaaliselta statukselta korkeamman luokan ja alemmien sosiaalisten ryhmien välillä.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Ks. esim. Noël Carroll, *On Criticism*. Routledge, New York 2008.
- 2 Omalla kohdallani monet Joseph Haydnin musiikkiteokset lukeutuvat tällaisten taideteosten kategoriaan.
- 3 Omista mieltymyksistäni esimerkiksi tv-sarja *Poliisit* (2009–; Aito Media/Jim) toimii tästä hyvänä esimerkkinä.